

O tradiție pierdută. Donații și donatori ai Alma Mater

Cătălin Botoșineanu*

Cuvinte-cheie: *donatii, patrimoniul, Universitatea din Iași, secolul al XX-lea.*

Introducere

În fața domeniului contabil sau economic, istoricul a resimțit mereu o oarecare rețineră. Firească până la un punct, această atitudine a complexat de fapt restituțiile documentare asupra istoriei „financiare” a instituțiilor. Dinamica bugetului anual, plecând de la întocmire și mergând apoi prin execuția acestuia, dări de seamă contabile anuale sau inventarierea patrimoniului instituțional sunt teme puțin frecventate. Istoria Universității din Iași nu a făcut notă discordantă, astfel că studii pe această linie sunt puține¹. O cauză obiectivă poate fi inventariată și prin prisma modului cum, în cursul secolului al XX-lea, s-a investit în păstrarea fondurilor de arhivă. Raportarea la aceste genuri de documente este una destul de condescendentă, în directă legătură cu obiectul contabil. Cifre, calcule pe

---

* Arhivist dr., Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași.

¹ În istoriografia Universității din Iași, subiectul a fost unul marginal. În volumul din 1960, studiul Janetei Benditer conține câteva referințe asupra evidențelor contabile sau la bugetul așezământului, dar tratate într-o cheie ideologică, denunțând taxele împovărătoare și condițiile sociale ale studenților din anii '30 (Janeta Benditer, „Universitatea din Iași de la 1918 până la 1944”, în *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași*, vol. I, București, 1960, p. 268-270). Pentru perioada anterioară, excelentul studiu al istoricului D. Berlescu face referire doar la istoria Palatului Universitar, în timp ce studiul lui I. Grămadă despre Universitate în perioada comunistă nu poate fi folosit. Aceeași manieră, de a reliefa taxele aplicate studenților, este utilizată și în monografia din 1985. În paginile alocate analizei studenților se revine aproape obsesiv la obligația acestora, introdusă prin *legea Iorga*, de a plăti diverse taxe școlare, evident, prezentate în contrast cu gratuitățile din epoca comunistă (cap. „Universitatea din Iași în epoca contemporană”, în *Istoria Universității din Iași*, Iași, Editura Junimea, 1985, p. 160-165).

capitole bugetare, scăderi și registre, inevitabilul inventar al patrimoniului sunt abandonate într-un plan secund în cadrul arhitecturii unei monografii instituționale².

Constituirea arhivei Universității din Iași datorează enorm rectoratului lui Titu Maiorescu, care începând cu 1863, anul primului său mandat în funcția de rector, a organizat registratura și arhiva instituției³. Practic, modul de organizare imprimat de către Maiorescu, atât pentru Rectorat cât și pentru fiecare facultate în parte, a supraviețuit până la al Doilea Război Mondial. Documentele cele mai importante sunt constituite de procesele-verbale ale Senatului Universitar și de corespondența curentă a așezământului. În anii '80, atunci când fondul Rectorat a fost prelucrat de către angajații Arhivelor din Iași, aceștia au încercat să păstreze mare parte din sistemul de organizare instituit de creator. Odată cu finalizarea conflagrației mondiale, constituirea arhivei nu a mai respectat principiile consacrate de fondatori, documentele fiind ordonate în dosare după principiile cronologice, indiferent de problema la care se refereau. Dispare practic unitatea proceselor-verbale ale Senatului, acestea fiind păstrate în aceleași dosare cu corespondența curentă.

Din perspectiva cercetării de față, în fondul Universității nu s-a constituit o arhivă financiar-contabilă în sensul contemporan al termenului. Dări de seamă sau situații centralizatoare, un inventar al mijloacelor mobile sau al patrimoniului nu sunt constituite tematic în corespondența curentă a așezământului. Doar frânturi și eşantioane ale acestor urme se pot documenta în dosarele din fondul Rectorat. De altfel, un contabil al instituției era cerut mereu în perioada interbelică, rectorul fiind gestionarul legal al finanțelor și al patrimoniului. Misiune extrem de laborioasă, întrucât un

---

² În monografia din anul 2010, în capitolele alocate bazei materiale, autorii au privilegiat o privire mai nuanțată asupra dimensiunii financiare sau edilitare a Universității. Cu o excepție, capitolele alocate epocii moderne, celui de-al Doilea Război Mondial și perioadei comuniste se opresc mai curând asupra edificiului și inventarului Palatului universitar sau a stațiunilor de cercetare. Pentru perioada interbelică, din perspectiva subiectului cercetării de față, se remarcă un subcapitol coerent al profesorului Ion Agrigoroaiei, care analizează cu precădere anii '30 ai secolului al XX-lea. Vezi Ion Agrigoroaiei, „Baza materială a Universității”, în Gh. Iacob, Al. F. Platon (coord.), *Istoria Universității din Iași*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2010, p. 369-380.

³ Profesorul Florea Ioncioaia, într-un studiu de pionierat pentru istoriografia Universității din Iași, a remarcat faptul că mandatul lui Titu Maiorescu a refondat practic așezământul academic (Florea Ioncioaia, „Titu Maiorescu și primul său rectorat la Universitatea din Iași 1863-1864”, în Gh. Iacob (coord.) *Universitatea din Iași de la modelul francez la sistemul Bologna*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2007, p. 387-418).

Secretariat al Rectoratului a fost înființat abia prin *legea Iorga* din 1932⁴. În ședințele Senatului, dări de seamă legate de situația unor fonduri sau asupra averii Universității au fost prezentate de către rectorul în funcție, însă nu s-au păstrat decât fragmentar unele informații, nu și documentul contabil ca atare. Aceasta deși, în temeiul legii învățământului superior din 1912, art. 77 lit. A, Senatul universitar era obligat la finalul anului școlar să ofere un raport asupra modului de administrare a averii Universității⁵. Aceeași lipsă a informațiilor contabile se constată și în paginile din majoritatea *Anuarelor* Universității⁶. O excepție o constituie edițiile apărute după 1936, când sunt prezentate multe date financiare ale fondurilor și ale execuției financiare. Din această cauză, pentru mare parte din perioada studiată lipsesc documentele minimale ale gestiunii financiare.

Universitățile românești erau persoane juridice, „cu dreptul de a dobândi și a poseda”⁷. În perioada studiată, legile care reglementau domeniul învățământului superior, din 1898, 1912 și 1932, stipulau, în termeni diferiți, că universitățile beneficiază de autonomie în ceea ce privește administrarea fondurilor proprii. Senatul universităților se pronunța asupra acceptării „legatelor și donațiilor”, urmându-se apoi procedura legală în vederea intrării în posesie. Probabil, legea contabilității a vremii menținea obligația ca aceste donații să fie avizate și de forul superior, în cazul universităților de către Ministerul Instrucțiunii. Rectorul, prin intermediul Senatului universitar, avea atribuții legale de a „administra averea proprie a Universității, conform actelor de donațiune”⁸.

Universitatea nu putea accepta donații din partea persoanelor fizice sau juridice fără aprobarea Ministerului Instrucțiunii. Circuitul aprobării presupunea întâi o discuție în Senat, apoi solicitarea acceptului Ministerului, pentru că abia în cele din urmă Universitatea să poată intra în posesia

---

⁴ Art. 14 din Decretul-lege relativ la organizarea învățământului superior, în Institutul de Științe ale Educației, *Antologia legilor învățământului din România*, București, 2004, p. 306. În *Anuarul* întocmit de rectorul Traian Bratu pentru perioada 1930-1935, se poate vedea impactul acestor înnoiri, fiind publicate multe date statistice pe linia bugetului și a capitolelor financiare („Situația materială a Universității”, în *Anuarul Universității Mihăilene din Iași, 1930-1935*, Iași, 1936, p. 33-36; în continuare: *Anuar 1930-1935*).

⁵ *Antologia legilor...*, p. 142.

⁶ În articolul de față am ales să citez *Anuarele* după anii școlari pentru care au fost editate – fără a mai indica titlul exact, anul apariției, rectorul din funcție etc. Am folosit varianta electronică a acestora, regăsită pe site-ul Muzeului Universității, o inițiativă inspirată a administrației prestigioasei instituții.

⁷ Art. 53 din legea învățământului secundar și superior din 1898, în *Antologia legilor...*, p. 138.

⁸ Art. 77 din legea învățământului superior din 1912, în *Ibidem*, p. 142.

donăției. Cele mai multe din aceste opere de caritate au fost semnalate ca atare în *Anuarele* așezământului academic și în procesele-verbale ale Senatului universitar. Sunt însă și cazuri în care oferta de donație nu a mai fost consemnată⁹. Din această perspectivă, și ținând cont de lipsa periodicității *Anuarelor* Universității în prima jumătate a secolului XX, cred că un inventar al donatorilor și al marilor donații ale Universității din Iași este aproape imposibil de realizat.

Aceeași dificultate apare la evaluarea valorii efective a sumelor de bani donate, care, urmând principiul capitalizării în băncile depuse, mai mult se devalorizau decât produceau plus-valoare bugetului Universității. Apoi, pentru primele decenii ale secolului al XX-lea, din datele pe care le-am putut identifica, pare că Rectoratul Universității, în lipsa unui contabil profesionist, ținea o contabilitate în sistem de partidă simplă, care oferă o imagine doar asupra nașterii unor conturi și a tranzacțiilor curente. Abia după ce Secretariatul Rectoratului, înființat din 1932, a asistat profesionist gestiunea efectivă a fondurilor și capitolelor din bugetele anuale, în *Anuare* apar informații despre proveniența unor surse sau active financiare, calcularea profitului, corespondența între conturi, evaluarea costurilor, în esență ansamblul și dinamica relațiilor economice anuale ale Universității din Iași.

Însă, cu toate acestea, unele eșantioane legate de sume de bani, bunuri mobile, proprietăți și suprafețe de terenuri sau păduri pot fi documentate. Perioada mare de timp, prima jumătate a secolului al XX-lea, am ales-o din rațiuni care țin mai curând de epopeea prin care a trecut Universitatea, începând cu finalul celui de-al Doilea Război Mondial. Practic, o evaluare asupra donațiilor ar fi oferit o imagine incompletă dacă ignora nebuloasa care a cuprins patrimoniul Universității „Cuza Vodă” odată cu instalarea puterii comuniste. Efectele „dinamicii” acestei perioade se resimt din plin până astăzi, Universității refuzându-i-se dreptul de a intra în posesia unor case sau terenuri care i-au fost donate după cum, în alte cazuri, a fost pur și simplu deposedată de unele imobile.

Sursele cercetării de față au fost *Anuarele* publicate, cu unele intermitențe de către Universitate, și procesele-verbale ale ședințelor Senatului Universitar. Cu toate că, uneori, au fost și momente în care nu s-au mai prezentat subiectele ordinii de zi discutate în ședințele Senatului Universității; spre exemplu, *Anuarul* din 1935-1936 nu conține rezumatul acestor întâlniri. Probabil, după cum mărturisea însuși rectorul T. Bratu,

---

⁹ Cazul donației soților Eftușescu, o casă din str. Albineț, nr. 24, care apare doar într-o situație centralizatoare (*Anuar 1930-1935*, p. 37).

„unele chestiuni nu trebuie tratate în fața publicului mare înainte de a fi cu desăvârșire coapte”¹⁰.

În studiul de față, voi încerca să prezint o situație a donațiilor și a donatorilor fără a avea pretenția că am putut urmări exhaustiv acest capitol. Apoi, din perspectiva „execuției bugetare” a donației, nu mi-am propus să verific efectiv dacă sumele sau cărțile au intrat în evidența Universității. De altfel, cred că ar fi aproape imposibil de realizat o astfel de întreprindere în condițiile precarității surselor de natură financiar-contabilă. În același mod, a unei simple inventarieri, am procedat și în cazul mențiunilor despre donațiile unor busturi sau statui ale unor profesori, case sau suprafețe de teren, pe care nu le-am confruntat cu situația din teren. Dacă acestea mai sunt astăzi în gestiunea și în patrimoniul Universității nu a reprezentat o miză a cercetării mele.

Patrimoniul Universității până la al Doilea Război Mondial

Primele mari donații în contul Universității au debutat cu inaugurarea noului Palat universitar din Copou. Regele Carol I oferea, în 1897, așezământului academic suma de 300.000 de lei aur pentru întemeierea unui cămin studentesc și, încă o dată, aceeași sumă pentru ca Universitatea să ofere burse „studenților merituoși, dar săraci”¹¹. Numai că, și aceasta a fost o problemă recurentă pentru majoritatea donațiilor, sumele au fost plasate în „efecte publice”, astfel încât rectorul T. Bratu constata o diminuare considerabilă a valorii efective, la câteva procente din cuantumul inițial¹². Spre exemplu, în anul 1937, în fondul Carol I, în numerar, se mai regăsea o sumă de doar 9.000 de lei destinați burselor pentru studenți¹³.

La începutul secolului al XX-lea, inclusiv donațiile de cărți erau aprobate de Minister¹⁴. Cărțile sau manuscrisele erau uneori de mare

---

¹⁰ *Anuar 1935-1936*, p. XII. Avea în vedere disputele pe care Universitatea din Iași le-a avut atât cu Ministerul de profil, cât și cu Asociația studenților creștini din Iași, nerecunoscută oficial, în contextul unor congrese studentești și a unor violențe la care aceștia s-au dedat. Prin prezentarea deciziilor luate se relatează de fapt circuitul administrativ, poziții oficiale sau corespondența dintre instituții ale statului, care nu trebuiau cunoscute în afara cadrului oficial.

¹¹ „Situația materială a Universității”, în *Anuar 1930-1935*, p. 33.

¹² *Ibidem*. Sumele depuse în bănci produceau dobânzi, care se capitalizau la rândul lor, dar abia de la un anumit cuantum, probabil stabilit de donator, aceste dobânzi intrau în posesia Universității.

¹³ *Anuar 1936-1937*, p. 17.

¹⁴ Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza”. Rectorat, dosar 675/1903, f. 18 (în continuare: AN-Iași, fond Rectorat).

valoare, fiind nominalizate, cum era cazul lui Dimitrie Sturdza-Șcheianu, care dona patru volume din *Sama Visteriei Moldovei 1832-1836*¹⁵, sau al soției lui Dimitrie Rosetti, care oferea „darul ce consta în opera *La Grande Encyclopedie*”¹⁶. Alteori, era menționat doar numărul volumelor, cum e cazul celor 221 de cărți donate de Toma Săvescu în 1903¹⁷, sau situația din anul 1907, când, prin testament, defunctul A. Blancfort din Piatra Neamț a lăsat Universității 405 volume, 164 de broșuri și 35 de fascicule¹⁸. O altă mare donație constând în cărți a fost făcută de către Alexandru Filipescu, în anul 1907¹⁹.

În 1906, profesorul P. Poni a donat suma de 25.000 de lei, strânsă din subscripții legate de sărbătorirea propriului jubileu, pentru înființarea unui fond de ajutorare a studenților săraci și merituoși²⁰. Pare a fi prima donație de valoare primită de Universitatea din Iași și cea care a deschis această soluție a unor fonduri, în care să fie capitalizate și alte sume, plus dobânzile aferente, și care să se afle la dispoziția Senatului și a rectorului în vederea asistenței studenților fără mijloace.

O altă variantă de ajutor primit de Universitate a fost aceea a subscripțiilor sau donațiilor pentru realizarea grupurilor statuare din fața Palatului universitar. În acest caz, respectivele donații erau gestionate de către asociațiile implicate și nu prin bugetul Universității. În anul 1910, Primăria capitalei trimitea Universității suma de 4.000 de lei în vederea completării fondurilor necesare finalizării statuii lui Mihail Kogălniceanu²¹. În același an, Comandantul Garnizoanei Iași dona suma de 2.000 de lei pentru fondul care urma să stea la baza inaugurării unui cămin studentesc la Iași²². Sunt

---

Donația d-nei A. Rosetti era aprobată inițial în Senatul Universității care, ulterior, solicita Ministerului să aprobe intrarea cărților în gestiunea Bibliotecii universitare.

¹⁵ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 678/1903, f. 2

¹⁶ *Anuar 1903-1904*, p. 36.

¹⁷ *Ibidem*, p. 7.

¹⁸ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 715/1906, f. 63

¹⁹ *Anuar 1906-1908*, p. 29.

²⁰ *Anuar 1904-1906*, p. 48. Primul student meritoriu stipendiat cu suma de 300 de lei din fondul Petru Poni a fost tânărul, pe atunci, N. Costăchescu, viitorul profesor și om politic (*Anuar 1906-1908*, p. 18).

²¹ Era o sumă, se pare, importantă întrucât, în scrisoarea de mulțumire, rectorul îl invita pe primarul Bucureștilor să asiste la dezvelirea proiectată a avea loc în mai 1911 (AN-Iași, fond Rectorat, dosar 750/1909, f. 11). Pentru contextul și avaturile dezvelirii statuii lui Mihail Kogălniceanu din fața Palatului universitar, vezi: Liviu Brătescu, „Un moment de reconciliere politică? Câteva considerații cu privire la inaugurarea statuii lui Mihail Kogălniceanu din Iași”, în *Historia Universitas Iassiensis*, I, 2010, p. 113-130.

²² AN-Iași, fond Rectorat, dosar 750/1909, f. 40. Din scrisoarea de mulțumire nu reiese dacă în nume personal sau al Garnizoanei.

greu de identificat toți donatorii Universității, cel puțin cei care au susținut realizarea acestui edificiu pentru studenți. În cazul celor care au donat bani sau alte mijloace materiale, se pare că exista o Carte de Aur a Căminului Studențesc²³. Din nefericire, acest document nu s-a mai păstrat în arhiva Universității.

La începutul epocii interbelice, în condiții foarte grele, Universitatea a primit, din partea Băncii Naționale a României, suma de 200.000 de lei pentru a face posibilă realizarea visului existenței unui cămin pentru găzduirea studenților²⁴. Acest ajutor a atras și altele. În mai 1919, Federala Băncii Populare a donat suma de 10.000 de lei²⁵, iar în septembrie, Banca Marmorosh Blank și Banca Generală Română au donat 15.000, respectiv 5.000 de lei²⁶. Și Sindicatul Întreprinderilor din Tg. Frumos a oferit suma de 5.000 de lei, intermediarul donației fiind profesorul A. Cardaș²⁷. Instituții bancare sau organizații dintre cele mai inedite au venit în ajutorul realizării acestui ideal, care devenea prioritar odată cu creșterea numărului studenților după Marele Război.

În contextul dificil al primilor ani interbelici, Universitatea, prin fondurile de la bugetul central, dar și prin cele proprii, a reușit să achiziționeze multe imobile din proximitatea Universității, de pe străzile Carol, Toma Cozma și Lascăr Catargi, pentru nevoile tot mai mari pe care le resimțea, atât pentru spațiile didactice, cât și pentru cele destinate găzduirii studenților. Cred că o mențiune, fie și ca ipoteză de lucru, asupra destinului Căminului studențesc trebuie făcută. Fondul căminului era cel mai întrebuițat dar și alimentat, în mod constant, de majoritatea donațiilor instituțiilor administrative ale Moldovei. Însă din acești bani era achitată practic întreținerea locațiilor, utilitățile, curentul electric, achiziția logisticii necesare cazării celor câteva sute de studenți, precum și salariile personalului de serviciu. În cele trei legi ale învățământului superior, din perioada analizată, așezămintele academice nu aveau menționată în buget întreținerea Căminului studențesc, precum liceele internat sau seminariile pedagogice.

---

²³ Rectorul C-tin Stere invita pe donatori de a se înscrie în această Carte de Aur; de asemenea, în altă scrisoare de mulțumire, era făcută mențiunea că aceștia vor fi înscriși de Universitate (AN-Iași, fond Rectorat, dosar 809/1913, f. 78, 79).

²⁴ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 893/1918, f. 83. În scrisoarea de mulțumire, Senatul a decis să însereze și adagiul: „Această donațiune nădăjduim că va sluji ca o frumoasă pildă demnă de imitat și de celelalte instituții financiare”.

²⁵ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 893/1918, f. 91.

²⁶ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 893/1918, f. 104.

²⁷ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 893/1918, f. 85.

Universitatea gestiona, în 1919, suma de 1 milion de lei prin fondurile deținute. Situația nu era chiar una încurajatoare, în octombrie 1919, într-o ședință a Senatului Universității, s-a discutat asupra modului extrem de dificil în care rectorul era nevoit să administreze „averea proprie” a Universității. De asemenea, fondurile strânse pentru funcționarea Căminului studentesc puneau aceeași problemă a gestiunii profesioniste. Concluzia Senatului era reiterarea cererii către Ministerul de profil în vederea aprobării în buget a unui contabil²⁸. Probabil, în vederea administrării coerente și mai ușoare a fondurilor, se înscrie decizia din anul 1922, prin care toate sumele deținute de Universitate și gestionate prin Banca Națională au fost transferate către Banca Iașilor²⁹.

Fondurile pentru funcționarea căminelor Universității au devenit „cele mai căutate” de donatori. În octombrie 1919, Biroul Ministerului Bucovinei comunica Universității din Iași că administrația Bucovinei dona cinci vagoane de lemne de foc și un ajutor financiar studenților bucovineni și ardeleni din căminul studentesc³⁰.

În 1922, Banca Iașilor dona suma de 20.000 de lei căminului studentesc³¹. Și județul Soroca înștiința că, în bugetul pe anul 1922-1923, prevăzuse suma de 25.000 de lei pentru întreținerea căminului studentesc. Testamentul și implicit donația V. I. Praja erau acceptate de Senat în aceea ședință din 8 mai 1922³². Evenimentele legate de agitațiile studențești din decembrie 1922 au precipitat și transcrierea proceselor-verbale. Așa încât, în procesul-verbal al ședinței din 5 decembrie 1922 a Senatului, apare mențiunea legată de o donație de 500.000 de lei a M.S. Regina, pentru „căminuri”³³. Cum în aceea perioadă funcționarea Universității a fost perturbată de violențele studențești, *Anuarul* nu a mai fost editat, din acest motiv nu se poate confirma informația. La fel de probabilă este și ipoteza ca donațiile familiei regale să nu mai necesite aprobările ministeriale aferente.

În toamna anului 1924, Prefectura Botoșani dona suma de 5.000 de lei pentru căminele studențești³⁴. Tot în aceeași ședință a Senatului din

---

²⁸ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 893/1918, f. 109. Informația despre un contabil-casier al Universității apare, cred pentru prima dată, în anul 1927 (*Anuar 1926-1928*, p. 34).

²⁹ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 1004/1922, f. 46 v.

³⁰ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 893/1918, f. 114. Nu era specificată suma de bani.

³¹ AN-Iași, fond Rectorat, 1004/1922, f. 35.

³² AN-Iași, fond Rectorat, 1004/1922, f. 46 v.

³³ AN-Iași, fond Rectorat, 1004/1922, f. 172.

³⁴ *Anuar 1924-1925*, p. 23. Suma nu era mare, în acel an universitar studenții plăteau suma de 100 de lei taxă pentru fondurile căminelor. Studenții care nu mai prindeau locuri în cămin, locuind în oraș, primeau o bursă de 800 de lei.

4 octombrie 1924, Prefectura județului Iași oferea suma de 30.000 de lei pentru completarea fondului de carte al căminelor studențești. La 6 decembrie, Prefectura Iași revenea, bugetând șase burse de 500 de lei pentru unii studenți merituoși ai facultăților de științe și litere. Explicația acestui gest constă în faptul că asupra studenților celorlalte facultăți planau suspiciuni legate de recente dezordini provocate de mișcările studențești. La 9 mai 1925, Banca Românească din Iași a donat suma de 20.000 de lei pentru nevoile căminelor și ale cantinei. Prefectura Iași a revenit, în mai 1925, măbind suma donată la 40.000 de mii de lei³⁵.

În vara anului 1925, în cămine se decisese a fi cazați doar studenții bolnavi, orfani și cei transnistreni, urmând a le fi sistate plățile ajutorului de 1.000 de lei lunar. Cu toate acestea, din fondul Regele Carol³⁶ și din donația primăriei Tecuci de 10.000 de lei, rectorul urma să decidă tipul de ajutor acordat acestor studenți³⁷. În fiecare an academic, zeci de studenți nevoiași au primit ajutoare în bani din aceste fonduri, de ordinul sutelor de lei, alocările fiind aprobate de Senatul Universității. Sume mai mari, de ordinul miilor de lei, urmau să primească studenții bolnavi care erau internați în spitale.

În anul școlar 1924-1925, situația fondurilor particulare ale Universității era următoarea: fondul căminului, fondul Carol I, fondul Universitar, fondul P. Poni, fondul N. Leon, fondul I. Teodorescu, fondul Gurie – Cuza – Șumuleanu, fondul Studenților basarabeni, fondul studenților căzuți pentru patrie și fondul pentru ajutorul studenților. Suma totală era însumată la jumătate de milion de lei. După cinci ani de administrare și, de fapt, de existență a Căminului studențesc, suma din 1919 era, așadar, înjumătățită. Fondul căminului și fondul Carol I erau cele mai consistente, cu sume de 342 de mii de lei, respectiv 119 mii de lei³⁸. În aceste fonduri nu se regăseau efectiv bani lichizi, ci, pe lângă numerar, erau și „efecte de bancă, de casă, legatul Regele Carol I, cupoane, bonuri valorice, bilete ale Băncii Naționale, titluri”³⁹. Majoritatea fondurilor aveau prevăzute

³⁵ *Ibidem*, f. 39

³⁶ În noiembrie 1919, suma din fondul Carol I destinată ajutorării studenților fără mijloace era de 500.000 de lei (AN-Iași, fond Rectorat, dosar 893/1919, f. 123 v.).

³⁷ *Anuar 1924-1924*, p. 41.

³⁸ *Ibidem*, p. 48. Din fondul căminului, în decembrie 1926, Senatul decisese să împrumute suma de 100.000 de lei Comisiei căminelor pentru acoperirea cheltuielilor legate de instalarea Căminului în clădirea fostului Penitenciar (*Anuar 1926-1928*, p. 29).

³⁹ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 1004/1922, f. 4-7. Erau inventariate fondurile Universității în cadrul ședinței Senatului din 30 ianuarie 1922. Unele sume de bani se „ascundeau” de fapt în spatele unor formulări și termeni financiari care se lasă greu identificați. E cazul unor „legate sau efecte care erau scoase la sorți și transformate”, situație pe care încă nu o pot lămurii suficient.

condiția capitalizării, practic Universitatea putând beneficia doar după un număr de ani de dobânzile din aceste conturi.

Doar o privire atentă, în sensul contabilității vremii și a proprietății termenilor contabili pot revela o imagine a resurselor Universității. Situația nu era deloc una încurajatoare, întrucât rectorul solicita, în cadrul unui apel public, adresat „către autorități, instituții financiare, bănci, capitaliști, cerând concursul fiecăruia pentru adunarea fondurilor necesare zidirii de Căminuri pentru studenți și studentelor universitare”⁴⁰.

Oricum, în ponderea ajutorului acordat studenților, contribuția statului român era consistentă, o sumă de 1,1 milioane de lei fiind alocată de Minister pentru burse studenților, în timp ce din celelalte fonduri ale Universității o sumă de aproximativ 30.000 de lei era alocată unor studenți săraci sau bolnavi. Uneori, ajutoare în bani erau acordate și unor studenți care plecau la burse în străinătate, cazul lui Gh. Duzinchevici care primea 3.000 de lei pentru plecarea în Polonia din fondul Carol I⁴¹. La fel de adevărat este și faptul că din fondurile universitare sume de bani au fost alocate și unor studenți merituoși, de obicei de la Medicină, pentru a-și putea imprima lucrările de doctorat. Lista acestor studenți era prezentată în paginile *Anuarului* Universității.

În 1926, Prefectura Botoșani a trimis un ajutor de 5.000 de lei pentru „Căminurile studențești”⁴². În mai 1927, Senatul mulțumea Băncii Românești pentru donația sumei de 20.000 de lei pentru fondul „Căminurile studențești”⁴³. Tot în ședința aceluși Senat, se lua notă de oferta făcută de văduva profesorului de matematică, C. Climescu, fostul rector al Universității, care dona așezământului dulapurile și cărțile fostului soț. Și alte donații private au suplinit nevoile căminelor. Spre exemplu, prin testament, T. Andronescu din București dona suma de 47.000 de lei pentru comisia căminelor⁴⁴.

În anul 1929, casierul-contabil al Universității, Th. Motaș, a inventariat fondurile universitare, rezultând⁴⁵:

- fondul P. Poni, format în 1906, destinat premierii lucrărilor originale și ajutorării studenților;
- fondul universitar, format din 1903, din cotizațiile benevole ale profesorilor, fără o destinație precisă a fondurilor;

⁴⁰ AN-Iași, fond Rectorat, 1004, f. 4 v.

⁴¹ *Anuar 1929-1930*, p. 30.

⁴² *Anuar 1926-1928*, p. 31.

⁴³ *Ibidem*, p. 34.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 42.

⁴⁵ O situație a acestor fonduri, sumele în numerar, efecte și dobânzi este prezentată detaliat în *Anualele* Universității după anul 1935.

- fondul I. Teodorescu, format din 1921, destinat ajutorării studenților săraci;
- fondul Arh. Gurie – A. C. Cuza – Șumuleanu, destinat ajutorării studenților creștini lipsiți de mijloace;
- fondul Studenților basarabeni, creat de ostașii de pe frontul din Moldova, destinat scopurilor culturale;
- fondul N. Leon, în uz din 1921, destinat ajutorării studenților creștini lipsiți de mijloace;
- din acel an, urmare a donației familiei, era înființat fondul I. V. Praja, care era compus din sume în numerar, dar și din titluri bancare, 60% urmând a fi destinat Universității, restul urmând a fi împărțit între Societatea pentru învățătura poporului român și Reuniunea femeilor române⁴⁶; în donația Praja intra și o casă din str. Păcurari⁴⁷.

O altă donație consistentă a făcut-o profesorul V. Buțureanu, care, la moartea soției și a cumnatei sale, a donat Universității suma de 2 milioane de lei, câte un milion pentru Facultatea de Științe și Facultatea de Medicină, donațiile urmând a purta numele „Natalia și Vasile Buțureanu”, respectiv „Doctora Olga Bigeon Conta”⁴⁸. Renta anuală era de 5%, urmând a fi destinată unei burse pentru studenți care își pregăteau doctoratul la cele două facultăți. Donația era înregistrată la Tribunalul Iași, și în conformitate cu art. 99 din lege, Rectorul urma să solicite Ministerului să aprobe decretul regal, pentru ca donația să poată fi primită de Universitate⁴⁹.

În al doilea deceniu interbelic, ritmul donațiilor a fost la fel de susținut. Sumele sunt însă mai mari, dar sunt probabil influențate de inflație. Un moment important în evoluția financiară a Universității se consumă odată cu *legea Iorga* din anul 1932, când sumele de la Minister nu mai erau virate pe capitole financiare. Se aloca o sumă fixă, în realitate doar o parte a acesteia, din care Universitatea urma să achite toate costurile logistice. În cele mai multe din situații, funcționarea laboratoarelor, seminariilor, a clinicilor sau a „speselor de cancelarie” a fost susținută din taxele colectate de la studenți⁵⁰. În afară de taxele de examen, restul taxelor plătite de studenți urmau să intre în contul funcționării și administrării Universității. Au fost însă și excepții de la această regulă. Rectorul

⁴⁶ *Anuar 1928-1929*, p. 35.

⁴⁷ *Anuar 1930-1935*, p. 37. În situația statistică realizată, sunt oferite și evoluțiile financiare din fondurile universitare în anii 1930-1934.

⁴⁸ *Anuar 1928-1929*, p. 36.

⁴⁹ *Anuar 1929-1930*, p. 21. Î.D.R. nr. 705 a fost publicat în *Monitorul Oficial* din 12 martie 1930.

⁵⁰ *Anuar 1930-1935*, p. 44.

Traian Bratu a constatat cu amărăciune că veniturile profesorilor, reduse de tăierile operate de Guvern în anii crizei economice, au fost suplimentate din aceste taxe⁵¹.

În 1930, Prefectura județului Iași dona iarăși Universității suma de 40.000 de lei pentru studenții săraci din județul Iași, banii fiind împărțiți celor patru facultăți⁵². În urma convenției dintre Societatea de Gimnastică, Sport și Muzică din Iași și Universitate, prin care se accepta, ca pe terenul proprietate a Universității din Iași, să fie instalat „Ștrandul Iașilor”, se stipula ca 20% din venitul net al funcționării să fie destinat amenajării și întreținerii grădinii botanice a Universității⁵³.

În alte cazuri, persoane private donau Universității imobile proprii, cum e cazul familiei Mina Savel din Bacău, care își dona locuința proprie din str. Vulturi, rectorul P. Bogdan semnând la Tribunalul din Bacău actul de donație⁵⁴. Câteva luni mai târziu, acesta dona și titluri în valoare de 49.000 de lei. Aneta Mina Savel, soția acestuia, a ales să urmeze gestul soțului său și, în acel an, a oferit Universității o creanță în litigiu, în valoare de 200.000 de lei⁵⁵.

În relația cu Universitatea, Primăria Iași a fost un actor activ în piața schimburilor de terenuri. În 1932, în urma inundațiilor care au cuprins albia inundabilă a Bahluiului, administrația ieșeană a solicitat terenul de 12 ha din Păcurari, deținut de Universitate, urmând ca în schimb să ofere cele 25 ha din Copou⁵⁶. În ședința Senatului din iulie, urmare și a avizului favorabil al profesorului facultății de științe A. Cardaș, Universitatea a acceptat schimbul.

În 1932, fiica profesorului N. Leon dona Universității suma de 100.000 de lei în titluri, în vederea completării fondului deschis de tatăl ei, profesorul N. Leon⁵⁷. Fondul, deschis imediat după război, era destinat ajutorării studenților nevoiași de la Facultatea de Medicină, dar doar după capitalizarea sumei de 100.000 de lei. Practic, în tot acest răstimp, rămăsese neîntrebuințat, în fond regăsindu-se suma inițială, de 22.000 de lei.

---

⁵¹ *Ibidem*, p. 47. Din anul 1933-1934, și din taxele de examen erau colectați în fondul universitar 30% din sumă.

⁵² *Anuar 1929-1930*, p. 20.

⁵³ *Ibidem*, p. 30.

⁵⁴ *Anuar 1930-1935*, p. 143. Î.D.R. nr. 250 din 29 ianuarie 1932 de acceptare a donației este publicat în *Monitorul Oficial* din 6 februarie 1932.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 145.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 149.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 157.

Din sfera donațiilor cu valoare de simbol, se înscrie cea a sorei istoricului A. D. Xenopol, Lucreția, care dona Universității bustul de bronz a fostului rector, creație a sculptorului Richard Hette⁵⁸. În același registru, a fost și inițiativa lui Alice P. Giurgea Negrilești, care dona Universității, în anul 1935, bustul de marmură al fostului profesor și „prim rector” al Universității, Ion Strat, tatăl donatoarei⁵⁹.

Un interes deosebit l-a trezit un alt proiect al elogierii unor vechi profesori. Banca Românească, sucursala Iași, a depus suma de 1 milion de lei destinată realizării grupului statuar Conta – Maiorescu – Xenopol⁶⁰. Arhitectul I. Pompilian, cel care era și dirigintele lucrărilor de extindere a palatului universitar, era cooptat în comisia universitară care să se ocupe de realizarea statuilor. Lucrările urmau să fie realizate de către sculptorul C-tin Baraschi și arh. C. Rădulescu

În istoria patrimoniului imobiliar al Universității din Iași, un act important îl constituie donația lui Gheorghe Sion, doctor în Drept al Universității Sorbona, fost prim procuror al Curții de Apel și doctor *honoris causa* al Universității din Cluj. Acesta, în 1935, dona facultății de drept din Iași vila sa din Slănic Moldova. Actul de donație, autentificat la Tribunalul Iași, trebuia să fie urmat de publicarea decretului regal de acceptare a donației⁶¹. Urmare a acestui gest de mărinimie, Senatul Universității Mihăilene, pe baza propunerii facultății de drept, a aprobat acordarea diplomei de „Doctor honoris causa” donatorului.

Banca Națională a României, cu ocazia centenarului Universității Mihăilene, a pus la dispoziție suma de 100.000 de lei pentru crearea unui fond de asistență socială și culturală a studenților⁶². Exemplul nu a rămas singular, persoane private donând sume importante, cumulând 100.000 de lei, formând un fond care va purta numele de fondul Centenar⁶³. Cele mai semnificative sume donate au aparținut lui C. Ursache Galați, 25.000 de lei, și arh. D. Pompilian, 22.000 de lei⁶⁴.

Nu doar donațiile au suplimentat fondurile. Universitatea a plasat sume de bani drept acțiuni la unele societăți ieșene. De exemplu, 50.000 de lei, din sumele neplăstate la fondurilor universitare, erau trecute drept

---

⁵⁸ *Ibidem*, p. 164.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 180. E vorba de memoria instituțională a Universității, care îi acordă profesorului I. Strat această calitate, cu toate că, în prima ședință a Senatului Universității din Iași, președinte provizoriu a fost ales Filaret Scriban.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 174.

⁶¹ *Ibidem*, p. 177.

⁶² *Ibidem*, p. 178.

⁶³ Lista și sumele donate în: *Ibidem*, p. 53.

⁶⁴ *Anuar 1936-1937*, p. 17.

acțiuni în contul Societății comunale de electricitate Iași⁶⁵. Universitatea era debitoare la Casa de Economii și Cecuri Poștale cu suma de 15 milioane lei, pentru rate și dobânzi contractate în perioada 1931-1932, în vederea construcțiilor la sediul Palatului universitar. În consecință, taxele și încasările din anul 1933-1934 erau depuse în conturile băncii⁶⁶. Din taxele încasate de la studenți, în anii școlari 1933-1935, 30% au reprezentat suma de 1 milion de lei, care era destinată întregirii fondului universitar, de unde se achitau facturile la iluminat, combustibil, întreținerea sediilor, dar și editarea revistelor Universității⁶⁷.

Studenții au participat efectiv la susținerea funcționării administrative a Universității. În principal, fondul căminelor și cel destinat măririi Palatului universitar au beneficiat de pe urma solidarității studenților⁶⁸. În baza art. 16 din *legea Iorga* și a legii speciale din mai 1933, la Universitatea din Iași, toți studenții urmau să achite la casieria instituției sumele de: 100 de lei cotă pentru garanția împrumutului CEC; 350 de lei pentru întreținerea palatului universitar; 50 de lei pentru fondul asistenței medicale a studenților⁶⁹. Se completa în acest fel, începând cu anul 1934, „bugetul administrativ pentru întreținerea Universității”. La fel, din taxele de examene, prevăzute inițial a fi încasate de profesori, se încasau procente în acest buget. După 1936, taxele de examen au fost vărsate în întregime în fondul universitar⁷⁰.

Suma strânsă anual din taxa colectată de la studenți pentru fondul de construcții era de 1,5 milioane de lei⁷¹. Mai erau în uz încă trei fonduri unde se capitalizau diferitele taxe și donații, fondul universitar, fondul căminelor și cel de întreținere a Universității. Din fondul universitar, uneori Senatul universitar era solicitat să acorde și ajutoare văduvelor profesorilor universitari. Universitatea a trecut cu mari eforturi și sacrificii prin perioada de criză economică. Ministerul viza tăierea finanțării la catedrele suplinite, dar, în principal, anii de criză au presupus tăieri consistente de fonduri, de exemplu, în anul 1934 fiind suprimată suma de 6,5 milioane de lei.

⁶⁵ *Anuar 1924-1925*, p. 26.

⁶⁶ *Anuar 1930-1935*, p. 164.

⁶⁷ *Annales Scientifiques de l'Université de Jassy și Revista „V. Adamachi”* (*Ibidem*, p. 43).

⁶⁸ Pentru o imagine coerentă a efortului acestora în mărirea Palatului universitar, vezi: Dan Constantin Măță, „Din istoria Universității Interbelice: inaugurarea «Palatului» Facultății de Drept”, în *Historia Universitatis Iassiensis*, II, 2011, p. 103-120.

⁶⁹ *Anuar 1930-1935*, p. 169.

⁷⁰ *Anuar 1936-1937*, p. 17.

⁷¹ *Anuar 1937-1938*, p. 55.

În ciuda acestor impedimente, ajutoarele au continuat. Profesorul Cristea Otin dona în rentă suma de 20.000 de lei⁷². În martie 1938, ministrul de Externe al Franței, la propunerea ambasadorului francez la București, dona cinci lăzi cu cărți „de mare valoare literară și științifică”⁷³. Apropierea războiului, apoi anii conflagrației au anulat practic orice idee de ajutor privat acordat Universității.

În contextul interbelic al Universității din Iași însă, o mențiune trebuie făcută despre patrimoniul existent la Chișinău și în Basarabia. Succesiv, în 1927 și 1933, Universitatea din Iași a deschis la Chișinău două facultăți, cea de teologie și cea de agronomie. În urma refugiului, în primul rând, arhiva acestora s-a pierdut, un impediment semnificativ în documentarea unui inventar al imobilelor, locațiilor sau terenurilor deținute de Universitate, prin cele două facultăți. Patrimoniul acestora era format nu doar spațiile date în administrare, ci și din imobile achiziționate sau donate pentru uzul profesorilor și studenților. Este un subiect de cercetare, care poate oferi o imagine a modului în care diriguitorii Basarabiei interbelice au întâmpinat cele două edificii academice. Indicii și piste fertile pentru această cercetare găsim în lucrările regretatului istoric basarabean Gheorghe Palade⁷⁴.

Patrimoniul Universității la începutul epocii comuniste

După 1945, pe lângă chestiunile legate de epurări, de revenirea din refugiu, de soarta facultăților de la Chișinău și Cernăuți, de diferendul legat de folosirea spațiului Palatului universitar de către Institutul Politehnic, pentru Universitatea din Iași a apărut o problemă la fel de stringentă, cea a patrimoniului. În anii instalării comunismului, chestiunea proprietății a devenit o problemă de supraviețuire pentru persoane private, care se aflau în situația de a vinde pe prețuri derizorii sau de a-și dona părți din suprafețele de teren pentru a se încadra în limitele impuse de noul model de cetățean, inevitabil unul pauper și exploatat. În acea lume, Universitatea din Iași a trebuit să asume roluri extrem de dificile și să accepte pierderea unor imobile sau a unor suprafețe de teren.

Cazurile pe care voi încerca să le prezint nu reprezintă un inventar exhaustiv al dinamicii patrimoniului Universității în perioada anilor 1945-1950. Mai degrabă am încercat să semnaliez o problemă și să-i dau

---

⁷² *Ibidem*, p. 60.

⁷³ *Ibidem*, p. 61.

⁷⁴ Gheorghe Palade, *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească 1918-1940. Studii*, Chișinău, Editura Cartdidact, 2010.

un contur din perspectiva istoriei patrimoniului Universității, nicidecum să suplinesc, eventuale și, cred, necesare documentări pentru potențiale cazuri de retrocedări. De altfel, aceste informații se regăsesc în dosarele constituite de administrația Universității și în corespondența cu ministerul de profil, care finalmente bloca donațiile și le retrimitea Ministerului Agriculturii. Dacă o astfel de informație era trimisă și către organele represive ale statului, care aveau astfel imaginea posibililor mari proprietari, este o investigație care ar merita realizată. Și acest lucru pentru că nu doar profesorii universitari donau suprafețe de pământ, ci și persoane din afara spațiului academic. În funcție de modul cum au evoluat principiile reformelor proprietății după anul 1990, probabil că administrația succesivă a Universității a evaluat diferit subiectul.

Sunt cel puțin trei mari tipologii în care se poate încadra evoluția imobilelor sau ale terenurilor din proprietatea Universității, precum și cele care puteau deveni potențiale donații.

În primul rând, Universitatea a pierdut anumite imobile și locații exterioare Iașului. În ședința Senatului Universitar din mai 1948, conducerea instituției ajunsese la o concluzie dramatică: „Senatul, examinând situația bunurilor Universității, constată că aproape toate au trecut în patrimoniul Asociației studențești”⁷⁵. Centrul de Asistență Studențească, înființat în urma legii asistenței studențești nr. 319 din decembrie 1947, avea drept sarcină să administreze căminele și cantinele studențești, inclusiv alte forme de ajutorare ale studenților, care astfel ieșeau de sub tutela administrației universitare. Președintele Centrului din Iași era profesorul Jean Livescu iar, în primă instanță, acesta a cerut ca Centrul să devină proprietar al imobilelor Universității⁷⁶. Situația juridică a multor dintre aceste foste spații ale Universității din Iași a rămas încă o necunoscută.

Astfel, donația Sion din anul 1935, vila din localitatea Slănic Moldova, a fost cedată temporar către centrul studențesc. Universitatea a consimțit la semnarea unei convenții cu Centrul Studențesc prin care ceda spre folosință vila Sion⁷⁷. La fel, o altă pierdere importantă, dar pe care nu o pot data încă, a constituit-o imobilul din Gura Humorului, proprietatea facultății de teologie⁷⁸. Era un imobil care avea 40 de

---

⁷⁵ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 35/1947, f. 40. Singurul imobil rămas era cel din Gura Humorului.

⁷⁶ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 49/1947, f. 316.

⁷⁷ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 49/1948, f. 316.

⁷⁸ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 35/1947, f. 40, f. 52. Intrase în proprietatea Universității din 1941, *Monitorul Oficial* nr. 306/29 decembrie 1941, p. 8056. Cazul acestui imobil este unul complicat, fiind în directă legătură cu pierderile teritoriale din anul

camere, era folosit pentru tratarea afecțiunilor pulmonare, iar în luna mai 1948, Centrul de Asistență Studențească îl solicita pentru a fi folosit drept casă de odihnă⁷⁹. Situația a fost oarecum tergiversată, întrucât, în anul următor, rectorul J. Livescu aproba cedarea, „din localul casei noastre de odihnă de la Gura Humorului”, a unui motor care producea electricitate⁸⁰. De altfel, în aceeași logică a deținerii imobilului, se poate evalua și solicitarea adresată administrației județului Câmpulung, prin care Universitatea cerea construirea unui pod peste râul Moldova, astfel încât imobilul să poată fi folosit, în contextul în care fusese reparat și amenajat.

În a doua categorie, pot fi încadrate intențiile de donații, rămase nerealizate. Este cazul donației Verei Myller, profesor al facultății de științe, soția fostului rector din perioada epurării, care dorea să doneze o generoasă suprafață de teren, de 50 de hectare, situată în comuna Movileni⁸¹. În urma intervenției Ministerului Agriculturii și Domeniilor, terenul nu a fost primit de către Universitate⁸². La fel, o donație de 18 hectare de pădure din comuna Golăiești, donație încercată de Lucreția Ioan, proprietara moșiei Bran, nu a fost acceptată⁸³.

O a treia categorie o reprezintă imobilele date în folosirea Universității de către statul român, cum a fost cazul unor case din Iași trecute în patrimoniul statului, prin decizii de expropriere cel mai probabil, în anul 1948⁸⁴. Aceste imobile erau date în folosința Centrului de Asistență Studențească, printr-o decizie a Ministerului Învățământului Public, din 25 septembrie 1948⁸⁵. Este greu de realizat o listă a acestor locații, dar cele mai importante pot fi identificate. Erau imobile din str. Pușkin, cum era Casa Velciu, Calea 23 August (b-dul Copou), cazul Casei Jora⁸⁶. În aceeași logică se înscriu și casele expropriate și declarate de utilitate publică, ulterior preluate de către Centrul de Asistență Studențească, imobile din străzile Păcurari, Ralet, Lascăr Catargi sau din b-dul Copou⁸⁷.

1940 și refugierea așezămintelor academice din Bucovina și Basarabia. Inițial, imobilul fusese în proprietatea facultății de teologie din Cernăuți, apoi, prin coexistența la Suceava a celor două facultăți de teologie refugiate, din Chișinău și Cernăuți, Universitatea din Iași primise imobilul.

⁷⁹ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 6/1948, f. 69.

⁸⁰ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 7/1949, f. 12.

⁸¹ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 5/1948, f. 699. Înștiințarea Ministerului a fost dezbătută în ședința Senatului din 22 mai 1948 (AN-Iași, fond Rectorat, dosar 35/1947, f. 39).

⁸² AN-Iași, fond Rectorat, dosar 7/1948, f. 73-74.

⁸³ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 61/1948, f. 34-35.

⁸⁴ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 49/1948, f. 3.

⁸⁵ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 49/1948, f. 2.

⁸⁶ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 7/1949, f. 333-342.

⁸⁷ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 49/1948, f. 3.

În această categorie au intrat și locuințe ale unor persoane private, dar un eșantion important era constituit de imobilele diverselor asociații care au funcționat în perioada interbelică. Aceste imobile, pe lângă Universitate, au fost atribuite atât Institutului Politehnic cât și celui Agronomic⁸⁸.

Totuși, în această perioadă au fost acceptate unele donații, cum ar fi de exemplu Casa Balmuș, din Aleea Ghica Vodă nr. 40, devenită după preluare casa de oaspeți a Universității⁸⁹. Imobilul a fost preluat inițial de Comitetul Provizoriu al Sfatului Popular Iași, însă Universitatea a solicitat, sprijinită de Ministerul Educației, să reintre în posesia donației⁹⁰. Oricum, situația a fost gestionată în funcție de particularitățile fiecărui caz în parte. Doar o analiză în detaliu a documentelor fiecărei donații sau exproprii, dublată de o cercetare de teren solidă, poate revela o situație mai apropiată de ceea ce ar putea constitui un inventar al patrimoniului Universității în primii ani regimului comunist.

Concluzii

Subiect complicat și complex în același timp pentru istorici, profilul financiar al Universității din Iași are încă multe necunoscute. Gestionarea bugetului anual sau a execuției efective, evoluția și utilizarea fondurilor universitare, dinamica patrimoniului imobil al Universității din Iași constituie încă spații revendicate parțial în istoriografia așezământului. Cum am văzut, analize de specialitate ale economiștilor sau ale juriștilor pot întregi perspectiva istorică, care, în acest moment, poate este afectată de privilegierea unor acumulări cantitative fără a fi semnificate coerent. Probabil gestionate mult timp de către Rectorat în sistem de partidă simplă, datele contabile și financiare ale așezământului capătă o altă dinamică după angajarea unui contabil și a unui secretar al Universității.

Imaginea pe care, probabil, o avem mulți dintre noi despre funcționarea cu resurse de la bugetul central a Universității din Iași trebuie să fie limitată doar la perioada comunistă. Donații, taxe școlare, fonduri care urmau să capitalizeze dobânzi, plasamente, deci un întreg arsenal financiar, complicat și laborios în același timp, au completat an de an bugetul așezământului academic. Mereu insuficient, trezind de multe ori angoase provinciale⁹¹, administrarea finanțelor Universității a cunoscut ipostaze

⁸⁸ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 49/1948, f. 30.

⁸⁹ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 35/1948, f. 41.

⁹⁰ AN-Iași, fond Rectorat, dosar 7/1949, f. 168, 431.

⁹¹ Leonidas Rados, „Complexul provincial în viața academică interbelică. Cazul Universității din Iași”, în *Archiva Moldaviae*, III, 2011, p. 103-124.

care au mers de la deficite insurmontabile la excedente bugetare, mai ales în perioada 1936-1938. O lectură profesionistă a domeniului este greu de realizat, în contextul unor surse fragmentare și incomplete. Apoi, simpla enumerare a unor sume din fondurile gestionate de Universitate sau donate nu dau seama în mod real de execuția financiară efectivă. Așa cum am văzut, administrația universitară intra anevoios în posesia sumelor de bani. În unele cazuri, din quantumul inițial, valoarea încasată era limitată la câteva procente. Abia după angajarea unui contabil și numirea Secretariatului Rectoratului, în deceniul al patrulea al secolului al XX-lea, în dările de seamă oficiale sunt prezentate date mai coerente în privința realităților financiare ale administrației academice.

În bani, sumele donate au oscilat între câteva sute de lei și jumătate de milion de lei. Sigur, pentru perioada primei jumătăți a secolului al XX-lea, importantă este perioada de referință, dar un etalon uniform al comparației poate fi identificat ușor. Cele mai multe din resurse au fost consumate de idealul realizării Căminului universitar. Un ideal care a frământat societatea românească și factorii de decizie ieșeni, încă de la debutul secolului al XX-lea. Probabil, debutul acestei opere fondatoare pentru așezământul ieșean l-a realizat Regele Carol I, în 1897, care a donat, în efecte publice, din care să poată fi folosite dobânzile acumulate, suma de 600.000 de lei aur. În realitate, din cauza rigorilor sistemului plasamentului și a legatelor, valoarea încasată din această donație de către Universitatea din Iași, probabil, nu a depășit câteva zeci de mii de lei.

În condițiile în care cazarea și masa studenților în cămine și cantine nu erau subvenționate de stat, ca în cazul unor așezăminte secundare, opera de susținere a studenților nevoiași a căzut în sarcina carității publice și a instituțiilor administrative sau bancare. Persoane private, prefecturi și primării din Moldova sau Basarabia și instituții bancare diverse au susținut periodic, cu sume de bani, logistica cazării și întreținerii studenților.

Un alt eșantion al donațiilor era cel legat de patrimoniul imobil al Universității, care s-a constituit treptat, cu multe sacrificii. O imagine a topografiei zonei Palatului universitar de la începutul secolului al XX-lea ar putea fi edificatoare. Deschiderea, din punct de vedere arhitectural, pe care o afișează astăzi Palatul s-a realizat prin achiziții și donații ale unor imobile din imediata proximitate a Universității din Iași. Astfel de imobile intrate în patrimoniul Universității, de obicei pentru uzul căminelor și al cantinelor, le putem repera și în alte zone ale Iașului, nu doar pe bulevardul Copou. De asemenea, în averea Universității, s-au regăsit imobile donate în orașe precum Bacău, Slănic Moldova, Gura Humorului sau Chișinău. Această din urmă locație, unde au funcționat facultățile de

teologie și agronomie, a rămas încă o mare necunoscută a patrimoniului Universității interbelice.

Nu în ultimul rând, am ales să prezint unele eșantioane din epopeea patrimoniului academic ieșean de la debutul perioadei comuniste. Cu siguranță, analiza trebuie întregită cu o solidă intervenție juridică, care să integreze contextul în evoluția legilor proprietății din România. Dar, din perspectiva surselor frecventate, o imagine provizorie a periplului bunurilor așezământului poate fi conturată. Suprafețe întinse de teren, de păduri, care urmau a fi donate, au fost refuzate Universității, din pricina intervenției dure a Ministerului Agriculturii. Cel mai probabil, avea în calcul utilizarea acestor terenuri la proxima reforma agrară. În același registru, o altă spoliere a constituit-o, între anii 1947 și 1948, darea în folosința Asociației studențești a tuturor locațiilor din averea imobilă a Universității. În timp, soarta acestora a fost tergiversată, administrația universitară a perioadei comuniste limitându-se la administrarea unei părți din Palatul universitar, a stațiunilor de cercetare⁹² și a noilor cămine.

A Lost Tradition. Donors and Donations to Alma Mater (Summary)

Keywords: *donations, patrimony, Iași University, twentieth century.*

The dynamics of the yearly budget, from drafting to implementation, the accountants' yearly reports, the inventory of the institutional patrimony are themes which have received little attention in the historiography of Iași University. Romanian universities were legal persons "with the right to earn and own". During the studied time, the laws regulating superior education from 1898, 1912, and 1932 stipulated, under different terms, that universities had the autonomy to manage their own funds. The University Senate would rule on the acceptance of "donations" and then follow the legal procedure for taking possession. The University could not accept donations from natural or legal persons without the approval of the Ministry of Instruction. The rector, through the University Senate, had the legal attribution of "managing the University's wealth, according to the donation papers".

---

⁹² Stațiunile de cercetare ale Universității din perioada comunistă constituie, de altfel, un proiect mai amplu de cercetare în paginile revistei Muzeului (Ionuț Nistor, „Știința aplicată în Universitate: Stațiunea de Cercetări Stejarul-Pângărați”, în *Historia Universitatis Iassiensis*, VII, 2016, p. 71-84).

Money-wise, the donated sums ranged from a few hundred to half a million lei. Most of the resources were absorbed by the dream of building the University dormitory, which was consuming Romanian society and the decisional factors of Iași as early as the beginning of the twentieth century. Thus, private individuals, prefect's offices and city halls from Moldavia or Bessarabia, as well as various banks heeded the rector's call by periodically supporting the logistics of the students' accommodation and financial support with sums of money.

Another share of the donations was connected to the university's immovable patrimony, which was build gradually, with many sacrifices. Buildings such as these, which entered the University patrimony usually for the use of dormitories and canteens, can still be identified in different areas of Iași besides the Copou Boulevard, close to the University. Donated buildings can also be found in cities such as Bacău, Slănic Moldova, Gura Humorului or Kishinev.

I also chose to present the saga of the academic patrimony of Iași at the beginning of the communist era. Vast tracts of land and forests which were meant to be donated were kept from the university as a result of the Ministry of Agriculture's blunt interference. Another deprivation occurred in 1947-1948, when all locations which were part of the University's immovable property were assigned to the use of the Students' Association.

© 2020 by the authors; licensee Editura Universității Al. I. Cuza din Iași. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons by Attribution (CC-BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).